

SZÁLLÁSI ÁRPÁD: ORVOSOK A MAGYAR IRODALOMBAN FÖLDI JÁNOSTÓL NAPJAINKIG

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Gazda István vezetésével.**

Nem a hajdúhadházi homokban nyugovó Földi János volt az első diplomás „orvosírónk”, hiszen a pergamenszínű peregrinuslevelek, a XVII–XVIII. századi útinaplók, a megpróbáltatásos beszámolók jelentékeny része szépirodalmi értékkel is bír, szerzői sem ismeretlenek, elég Csanaki Máté, Vízaknai Bereczk György, Hatvani István, de elsősorban Pápai-Páriz Ferenc személyére utalunk.

Mégis: irodalomtörténeti tény, hogy a rímes és időmértékes verset Földi honosította meg. Poétikai mestere volt Csokonai Vitéz Mihálynak, Féja Géza szavaival pedig „ő serkentette új életre a debreceni költők lelkében a növényi kultúra áhítatát”. A nagyszalontai születésű (1755), rövid időre szatmárnémeti városi orvos 1779-ben időmértékes költeménnyel köszöntötte Rác Sámuel pesti orvostanár, 'A' borbélyi tanításoknak első darabja' című könyvét:

„Olly ember pedig, a' ki bóldogítja
Ezzel Nemzetedet; ki Bontzolást-is,
Testünkben magyaros nevén nevezve
Minden részt, Magyarúl íra,
Olly ember, kinek abba-is köszönhetsz,
Hogy már a' Patikák' szerét, 's Retzeptit,
Mind önnön keze írta oktatásban”...

A vitatott szerzők 'Debreceni Grammatiká'-jának vitathatatlanul Földi János pályanyertes műve szolgált alapul. Széphalom nagy irodalomszervezője, Kazinczy, hogy mennyire becsülte, bizonyíték rá az 1791-es kiadású 'Heliconi Virágok' antológia, amelyben a megjelent versek számát tekintve megelőzi Ányos Pált, Dayka Gábort, Virág Benedeket. Görög Demeterék magyar nyelvű bécsi lapja 1792-től 'Magyar Hírmondó' néven jelent meg. A II. kötet 905. lapján Földi a zsidó versírásról értekezik, héberből fordít három verset, medikuskori játékos szenvedélye volt latinból–görögből (Horatius, Catullus, Plinius, Anakreon) magyarázni. Később átültette nyelvünkre a holland A. Reland keleti tárgyú 'Galatea' elégiacsokrát. Hacsak töredékében is, de szép verse maradt meg II. Józsefről, a kalapos királyról. Érdemes az utolsó négy sorát idézni:

„Minden hitében már ma hagyattatik,
Minden szabad leszsz: vissza adattatik
A lelki-esméret szabadság,
Mellyet-is, oh zabolázni vadság!”...

Mennyire igaz, hogy Vitéz Mihály tőle tanulta a pajzán játékosságot. Egy Torma nevű hölgyről az alábbi kétsorost írta:

„A’ ki illet tisztit, örömet véghez viszi tisztit:
Mert reszel oly tetemet, nem teker ott se szemet.”

Földi korai halálát (1801) követően többen érkeztek a medicináról a parnasszusra, igaz, diplomaszerezés előtt. Ilyen Ungvárnémeti Tóth László, aki „ógörögül” és „ómagyarul” (nyelvújítás) egyformán jól verselt, továbbá Vajda Péter és Garay János.

Hogy mit jelent az anyanyelv és a magyar irodalom bővületében élni, múlt századi példa rá Töltényi Szaniszló (1795–1852), előbb a bécsi Josephinum, majd ugyanott a híres egyetem híres tanára, aki szonettciklusban élte ki Pannonia iránt érzett szeretetét. Balatonkiliti gazdaságírnokként indult szokatlanul meredek pályáíve, itt került bővületébe a szikladübörgésű ódákat görgető Berzsenyinek, majd mint pesti medikus, a fővárosból irodalmi központot teremtő Kisfaludy Károlynak, aki megigézte őt a magyar Mohács-komplexussal, elvégre két történelmi szomorújátékot is írt a „Hősvértől pirosult gyásztér” hatására (II. Lajos udvara; A mohácsi veszedelem). Ha belegondolunk, orvosnak mennyivel szerényebb tehetség volt, mint akár Semmelweis, akár Balassa, némi alkalmazkodás árán a világhírű egyetemen mégis katedrához jutott, elképzelhető, hogy két rebellis honfitársa mire vihette volna. Az 1821-ben kiadott népdalutánczatú versei azért meglepőek, mert hatásában hol volt már akkor Csokonai és hol még Petőfi!

Töltényivel közel egy időben hallgatta Pesten a medicinát egy német anyanyelvű budai postatiszt fia, akiről akkor aligha sejthette bárki, hogy a nyelvünket gyermekkorában alig beszélő Schedel Ferencből majd Toldy Ferenc néven a magyar irodalomtörténetírás atyja lesz. A főváros asszimilációs képességének első kiteljesedése a reformkor, amikor a budai svábok a Kis- és Nagy-kunságba küldik fiaikat magyarul tanulni, a pogromok elől menekülő zsidók szinte vándorlás közben sajátítják el Kazinczy–Kölcsy–Kisfaludy nyelvét és Pest-Budán az emancipáció küszöbére érve már a magyar beszéd és írott szó lelkes propagátorai. Bármily bizarr, de a történelmi osztály legjobbjai (elég Széchenyre hivatkoznunk) is nyelvükben ekkor hasonultak a nemzethez. Toldy, aki Goethe pompás weimari holdudvarában is megfordult, valami olyasmit érezhetett, mint a századforduló Párizsába érkező Ady Endre, persze a politikai temperamentum és publicista költői tehetség különbözőségét leszámítva.

Látta, hogy a magyar nyelv és irodalom a némethez képest műveletlen ugar, pusztá parlag, az alatta rejlő kincseket csak mélyszántással lehet kiforgatni, s ez a „mélyszántás” a magyar irodalomtörténet megírása. Eredeti szerzőként aligha vitte volna sokra. Ám pont azt ismerte fel, amire akkor a legnagyobb szükség volt; az irodalomtörténészre, az irodalmi szervezőre, a lezárt életművek kritikai kiadására, hiszen kora ontotta az eredeti alkotó tehetségeket. Szokás emlegetni a Bajza–Toldy–Vörösmarty „triumvirátus” tagjaként, irányító szerepük meghatározó jellegű a reformkor szellemi életében. Ő nemcsak orvos és író volt, hanem előbb a medicina (diétetika), később a literatura egyetemi oktatója, példája azóta követhetetlen, pályafutása megismételhetetlenné vált.

Ő írta az első monográfiát a műfordítás elméletéről, az írói jogvédelemről, korai méltatója, kiváló értője Reguly Antal Urálon túli nyelvrokon-kereső útjainak (1850-ben könyvet írt róla), kezdeményezője a Kisfaludy Társaság megalakításának.

A Kisfaludy és Toldy köré gyülekező írók a fővárosból irodalmi centrumot teremtettek, de a vidék sem akart lemaradni. Kovács Pál (Petőfi és Jókai előtt egyik írónak készülő pápai diák) földije volt az 'Auróra' című folyóiratot szerkesztő Kisfaludynak, és az illusztris irodalmi fórumon főleg novellákkal jelentkezett. Első írása a 'Nem az volt, a kit gondoltam' egy vidéki jurátus viszontagságos fővárosi kalandjairól szól. 1833-ban Flór Ferenc és Wachtel Dávid évfolyamtársaként orvosi oklevelet szerzett a pesti egyetemen, 1835-ben pedig

Győrben lett gyakorlóorvos. A Bécs és Buda közti félúton fekvő Rába-parti németes kultúrájú város szellemének magyarosításában döntő érdemeket szerzett, a 'Vaterland' című lapból rövidesen 'Hazánk' lett, korai szerzői között megtaláljuk Petőfi Sándort és Arany Jánost, ami nem csekély ízlésre és bátorságra enged következtetni. Érdemeiért akadémiai tagságot kapott.

A 'Hivatlan orvos' című novellájában (Regelő, 1834) szelíden gúnyolja a vidéki elmaradottságot, ez az első írása, amelynek orvos a főszereplője. A 'Ki hitte volna' című novellájában (Auróra, 1834) Hahnemann divatos homeopathiáját teszi nevetség tárgyává, aminek külön pikantériát ad, hogy rövidesen elzarándokol Köthen városába, és a korábban kifigurázott gyógymódnak teljesen behódol. Klauber Frigyes 1900-ban megjelent monográfiája szerint Kovács Pál „novelláihoz az anyagot, a tárgyat, a dunántúli nemes családok, feudális kúriák életéből merítette, egyszerűségében, kedélyességében, de egyszersmind elmaradottságában”.

Drámaival kevésbé volt sikeres, amin nem csodálkozunk. Katona Józsefnek sem volt, pedig a 'Bánk bán' szerzője ugyancsak érzékeny húrokat pendített meg. Történelmünk legszebb tavaszát, az 1848-ast írástudó orvosaink csak utólag örökölték meg. Például Korányi Frigyes: 'Elmúlt idők emlékeiből', élete utolsó nyarán, nagyreményű fiának ajánlva.

Akadtszintén egy különös figura, aki Párizsból német nyelvű forradalmi leveleket küldött a 'Pester Zeitung' 48-as számaiba. Franciaországból németül buzdítani a magyar szabadságharcot, már önmagában sajtószerű személyre utal. Hugó Károly (eredeti nevén Bernstein Fülöp) volt ez a lelkes valaki, aki orvosi oklevelét is különleges körülmények között szerezte. Mint orvos jelentkezett a cári önkényuralom ellen reménytelenül küzdő lengyel hadseregbe, Varsóban avatták „inter arma” orvosdoktorrá, de alig száradt meg papírján a koromtinta, vérző végtagokkal máris fogságba került. A pétervári osztrák konzul segítségével került haza Pestre, de szülővárosában orvosi diplomával sem találta helyét. Ha már a harctéren nem tudott „győzni”, elhatározta, hogy meghódítja öreg kontinensünk színpadjait.

Példaképe Victor Hugo volt, és az excentrikus medicina akkori pápája: Samuel Hahnemann. A pszichopata-homeopata orvosunkat Párizs–Hugo–Hahnemann szentháromsága vonzotta a francia fővárosba, vezetéknévét a 'Nyomorultak' írójától kölcsönözte, keresztnévét (mert ekkorra már kikeresztelkedett) csak héber hangzása miatt nem változtatta Sámuelre. Ahhoz nem tudott elég jól franciául, hogy Corneille, Racine és Molière örököseivel versenyre keljen, sértődötten mondott hát búcsút városának, hogy némi angliai kitérővel hitelesítve előadja az igazi Shakespeare-t, természetesen az ő főszerepeiben.

Elutasították és kiutasították. Pesten viszont 1848. május 24-én sikerrel mutatták be a Nemzeti Színházban a 'Bankár és báró' című darabját. Hősünk közben újra Párizs utcáin tűnik fel, a magyar zászlót lobogtatva. Pesti sikere eljutott hozzá, ettől fogva magyar költőfejedelemnek hitte magát. Pedig darabjait – ezeket a német–magyar–francia keveréknnyelven írt konvencionális tragikomédiákat – elsősorban Egressy Gábor simítgatta előadhatóvá, vállalva a főszerepeket. A melankóliás-megalomániás orvos-drámaíró, a hugologia, hugosophia és egyéb zagyva elméletek apostola talán legszínesebb és legszánalmasabb személye szépirodalmunknak. Ágai Adolf annyi anekdotát jegyzett le róla, hogy megértéssel vegyes tiszteletét az utókor nem tagadhatja meg tőle.

A szabadságharc orvosi naplóját Barna Ignác, a 13. huszárezred főorvosa vezethette volna, hiszen a nevezetes évben végzett nagykirályi fiatalembernek első verseskötete 1846-ban jelent meg. Különösebb feltűnést nem keltett, elvégre a poétika akkor iskolai tárgy volt. Az alig egyéves oklevéllel rendelkező főorvost 1849. május 13-án a szabadságharc főápolónője, Meszlényiné Kossuth Zsuzsa mellé rendelték a kórházak állapotáról rendszeres jelentést tenni. Az 1850-ben kiadott versei nem tükrözik a tragikus bukásában is fényes eseményeket, utólag azonban megkockáztatható a kérdés: ki mert volna akkor Petőfi Sándor mellett „aktuális politikai” költeményeket írni? Ki mert volna villámok mellett gyufákat gyújtogatni?

Egyik verse, az 'Emlény' olyan jól sikerült, hogy korunkig Petőfinek tulajdonították. Barna Ignác tudott róla, hiszen a Petőfi-Társaság rölap formájában is kiadta. Orvosköltőnk viszont, aki „mellesleg” közben dentológiából megszerezte a magántanári címet és megírta az első magyar fogorvosi tankönyvet (1871), nem pörölt a prioritásért. Kell-e kiskaliberű költőnek nagyobb elismerés annál, minthogy egyik verse a legnagyobb lírikus kötetébe is beleillik? Akadémiai tagságát római klasszikusok, főleg Vergilius fordításáért kapta.

Amit Barna Ignác ifjú orvosként élt át, azt a „Forgó bácsi”, „Porzó”, „Dr. Tökés”, „Csicseri Bors” – azaz Ágai Adolf még gyermekfővel. Apja, a racionális gondolkozású orvos szerette volna, ha folytatja apolitikus hivatását, ám egy diák, akit korán megkísért az írás ördöge, és ráadásul Arany János tanítja a jambusokra, annak az elvégzett medicina színes epizód, kíváncsi kirándulás marad életében. Ágai Adolf született szerkesztő, kitűnő tárcaíró és egyéni ízű humorista volt. Színes figurái: Seiffensteiner Salamon, Mokány Berci, Mihaszna András, Sanyaró Vendel a kabaré előtti kor ősei és hősei. Mármint a maguk módján, a szépen fejlődő főváros szórakoztatására, amelyet oly hitelesen örökölt meg az 'Utazás Pestről-Budapestre 1843–1907' című könyvében.

Országgyűlési képei a korai Mikszáthot juttatják eszünkbe, 'Vízen és Szárazon' beutazta szeszélyesen szegélyezett öreg kontinensünk minden zugát, hogy kétkötetes beszámolójával a vándorlás örömeiben részesítse olvasóit. A 'Por és Hamu' (1892) legjobb barátainak állít emléket, az 'Új hangok' (1906) híres találkozásait eleveníti meg. Jókai, Kossuth, Vajda János, Munkácsy szerepelnek a névmutatóban. Gyermekkorában a szabadságharcért lelkesedett, aggastyánként az I. világháborúban szeretett hazájáért szorongott, míg 1916-ban örökre le nem hunyta sokat látott szemeit.

A történelmi Magyarország a századfordulón a Monarchia szervült részeként látszólag még kedvező esélyekkel indult a XX. század kiszámíthatatlan megpróbáltatásainak. Ady Endre illúzióromboló fellépésével és a 'Nyugat' című folyóirat megindulásával (1908) önálló elmaradottságunk kapott serkentő sokkokat és döbrentett a veszélyes valóságra sokakat. A 'Nyugat' első évtizedének legnagyobb tehetségű orvosírója, Dr. Brenner József, alias Csáth Géza, Kosztolányi unokafivére. Mint novellista és zenekritikus, akkor még különködő „renegát” hangvételű, ma csak csodáljuk zseniális megsejtéseit. Pedig 1908-ban a cselédkönyves orvosjelölt zeneesztéta még nem érezte a morfinisták lenge képzettársító mámorát, később is csak módosította áradó tehetségének medrét, miközben szervezete menthetetlenül romlott. Már 1908-ban megállapította: lezárult a klasszikus korszak, Bach–Mozart–Beethoven a zene „összes belső lehetőségeit megtalálták”, következésképpen „a muzsikában egy reneszánsz fog következni”, felismeri Debussy újszerűségét, és ami számunkra legfontosabb: Bartók Bélát. Ő rokonította először Adyt Bartókkal, amikor a Zeneakadémia még Mihalovics Ödön 'Elia' című operáját játszotta, és Szabolcska Mihály volt a „költő génusz”.

A Moravcsik-klinikán dolgozó tehetséges pszichiáter (az 'Egy elmebeteg nő naplója' c. tanulmány fényes bizonyíték rá) 1911-ben szokott rá a mámorkeltő méregre; a 'Délutáni álom' novellája emlékeztet Gulácsy Lajosnak az 'Ópiumszívó álma' című, elmosódott kontúrokkal csodálatosan lebegő festményére. Korán megfejtí a Pesten is járt Puccini páratlan sikerének titkát: aki pontosan tudja, „mennyit lehet adagolni a muzsikából, drámából és a színpadból, hogy zavartalan kielégülési érzések jöjjenek létre a hallgatóban”. Bartók Béla találta meg „önállóan a magyar szimfonikus formanyelvet. Azt tehát, amit Erkel, Mosonyi, Liszt és annyian hiába kerestek.” Váteszi megállapításához nem szükséges külön kommentár, az eltelt idő mindenben igazolta. Novelláinak Dosztojevszkijre emlékeztető pszichopathológiai mélységeit, az írás krúdys hangulatát nem feladatunk elemezni. Fiatalon, tragikus körülmények között halt meg 1919-ben, irodalmunk az évi veszteséglistáján – Ady Endre után – Csáth Géza a legjelentősebb. Orvosi végzettsége volt a Pestet szerelmesen verselő Peterdi Istvánnak (1888–1944), a sokat fordító Salgó Ernőnek (1873–1946), a

misztikus regényekbe menekülő Földi Mihálynak (1894–1943), valamennyien a 'Nyugat' szerzői.

A trianoni döntéssel darabokra hullott a történelmi Magyarország, s jelentős számú lakosság került az utódállamokba. Az irodalom, az elkerült írók java felismerte az új körülmények nyújtotta másfajta lehetőségeket, a szellem anyanyelven történő ápolását, az etnográfiai feladatokat. Erdélyben egy orvosi végzettségű, de szerkesztői szenvedélyétől szabadulni nem tudó (de nem is akaró) író, Osvát Kálmán kezdeményezte a 'Zord idő'-t, az 'Erdélyi levelek'-et, a 'Kalauz'-t, a 'Repriz'-t, hogy csak a legfontosabbakat említsük, a magyar írók: Áprily Lajos, Berde Mária, Molter Károly, Nyíró József és Tompa László (a legismertebbek) megszólaltatására. Öccse volt Osvát Ernőnek, a legnagyobb magyar szerkesztőnek, nem méltatlanul. Verselésre biztatja a galgói körorvos Bárd Oszkárt, 'Erdélyi Lexikon'-t szerkeszt, Gaál Gábor mellett a magyarul szóló transzilván szellem legönzetlenebb szerkesztő-apostola. Ellentétek helyett a középhelet-európai kis népek egymásra utaltságát hangsúlyozza, ebben a reményben keresi fel a románok Móricz Zsigmondját, Mihail Sadoveanut. Bátyjának tragikus halála (1929) után repatriált, nyugodtan tehetette, mert őrhelyén ott állt már Gaál Gábor, a Korunk szerkesztője. Itthon vállalkozókedve elakadt, s csak 1945-ben rendezte sajtó alá 'Osvát Ernő összes írásai'-t.

A vajdasági Ó-Szivác gyakorló körorvosa, Sztankovics Kornél dr. szerencsés neveltetésben részesült. Délszláv neve ellenére a soknemzetiségű Zombor városában nem érezte magát sem mellőzött idegennek, sem kompenzáló asszimilánsnak. Budapesten szerzett orvosi diplomát, a frontszolgálatból az inzulin előtti cukorbaja és a streptomycin előtti tüdőbaja mentette meg. Gyógyíthatatlan állapotban indult gyógyítani a vajdasági „másarcú magyarok” közé. Anyai ágon Kisfaludy-leszármazott volt, örökölte tőlük a verselési és irodalomszervezési hajlamot. A szabadkai 'Vajdasági Írás' köré csoportosította a jugoszláviai magyar írókat, Csuka Zoltánnal megindította a 'Kalangya' című folyóiratot, könyvkiadást szervezett. Így lett Sztankovics doktorból Szenteleky Kornél, az 'Isola Bella', az 'Úgy fáj az élet...' szerény szerzője. Kortársai a Vajdaság Kazinczyjaként tisztelték, méltán. Írt bohózatot, pantomimet, játszott főszerepet (Peer Gynt), kísért zongorán, rendezett, szervezett, akár egy univerzális, fáradhatatlan kultúrfelelős. Megtanult szerbül, hogy a kitűnő Mladen Leskovac segítségével minél méltóbban szólaljon meg déli szomszédaink nyelvén Ady Endre. Hídépítő volt a magyar és délszláv, a vajdasági és főleg az erdélyi magyar kultúra között. „A halálváró pesszimizmusnak éppannyira nem lehet gyökere kisebbségi életünkben, mint a tespedt, minden-mindegy irredentizmusnak” – írta egy erdélyi írónak. Olyan orvosíró vetette el a pesszimizmust, aki éjszakánként fekvőbetegeitől hazafelé menet köhögési rohamok közben vérével festette meg a havat. Élt negyven lázas évet, határtalan hasznára kisebbségi kultúránknak.

A Felvidéken Forbáth Imre (1898–1967) és Sebesi Ernő (1893–1944) képviselték irodalmunkat az orvosok közül. Forbáth szerkesztette az első cseh nyelvű Petőfi-kötetet, munkatársa volt a 'Magyar Nap' című napilapnak, verseskötetei Bécsben ('Versek'), Érsekújváron ('Vándordal') és Pozsonyban (A favágók, Mikor a néma beszélni kezd), Londonban és halála után Budapesten is jelentek meg. Az avantgardista kísérletező a borzalmak idején szenvedélyes hangú pacifista volt, szoros kapcsolatban állt a stószai remetével, Fábry Zoltánnal, akinek neve az embertelen években fogalommal vált. A szerényebb tehetségű Sebesi Ernő néhány szép kötetet maga után hagyva Tiso „tartományából” menekült Budapestre, ahol az ostrom alatt pusztult el ismeretlen helyen.

A 'Nyugat' 1925. évi novellapályázatát egy fiatal fogorvos nyerte meg. Az ígéretes indulás akkor még nem vázolta a meredek ívű folytatást, noha az Osvát, majd Babits szerkesztette 'Nyugat' hasábjain főleg hatalmas felkészültsége és kitűnő kritikusi képessége mutatkozott meg Németh Lászlónak. Cselédkönyves orvos korában írta az 'Új szempontok a status praesens felvételében' című tanulmányát, iskolaorvosként 'A Medve-utcai polgári' diákjairól

szóló szociográfiát. Példaképei: Ady Endre, Móricz Zsigmond és Korányi Sándor. Adyban a váteszi szerep, Móriczban a társadalmat ábrázoló termékeny bőség, Korányiban az etikus embertartás ragadta meg. 1932–36 között jelent meg egyszemélyes folyóirata, a 'Tanú', amely irodalmi, szociológiai, filozófiai és tudománytörténeti kérdésekkel egyaránt foglalkozik. Három nagy példaképéhez mindvégig hű maradt. A váteszi szerep végigkíséri életét, de tévedéseit volt bátorsága revideálni. Szinte móríci bőséggel keltette életre regényben vagy színpadon a vajúdva változó magyar társadalmat. Színpadon messzebb ment. Galileitől a Bolyaiakig, VII. Gergelytől Semmelweisig szinte végigpásztázza a hatalom és a morál permanens konfliktusát. Etikai tartásában sem méltatlan Korányi Sándorhoz, legnagyobb belgyógyászunkhoz hasonlóan, ha nem is azonos okokból és azonos körülmények között, de termékenyen viselte el a mellőztetés éveit.

Óriási életművét nincs terünk ismertetni, ő már teljes mértékig az irodalomtörténeté, sokkal inkább, mint bármelyik orvosi végzettségű íróelődjé. Levelei a hipertóniáról diagnosztikai episztolák, az öntherápia irodalmi experimentumai. Aki a magyar irodalomban a gondolatiságot hiányolja (Móriczra hivatkozva általában ezzel marasztalják prózáinkat, mintha Babits nem írta volna a 'Halálfiat'-t, Kosztolányi a 'Néró'-t, Karinthyról nem is beszélve), az olvassa Németh Lászlót: az 'Iszony', a 'Gyász', az 'Irgalom' megannyi időtálló cáfolat. Egyik legnagyobb írónk lélekelemző mesterművei.

Németh Lászlóval azonos évben (1901) született Fábíán Dániel, a későbbi sebész főorvos, József Attila egyfűzetes szerzőtársa, a népi mozgalom baloldali elindítója. Forrásértékű könyvet írt a legnagyobb proletárköltőről.

Puder Sándor pulmonológus főorvos (1899–1955) szintén írt egy szubjektív kórtörténetet 'Állapota kielégítő...' címmel, továbbá kompilációs könyvecskét a szépirodalom és orvostudomány kapcsolatáról. Raffy Ádám (1898–1961) főleg az orvostörténetet regényesítette, könyvet írt Vesaliusról, Paracelsusról, a delejező Mesmer mesterről, de Erdély szövevényes történetében is hallatlanul otthonosan mozgott ('Két malomkő' – 1955). Szép versekkel ajándékozott meg bennünket az ideg- és elmegyógyász Mária Béla (1903–1975), 'Ritka varázslat'-a rögzítette a költőt emlékezetünkbe.

Elérkezve a máig, írogató orvosaink névsora bizonyára oldalakat töltene meg. Benedek István, Magyar Imre vagy Vekerdi László feltétlenül a Földi-féle hagyomány folytatója.

Szólnunk kell még a Nobel-díjas Szent-Györgyiről, akinek tudósi tárgyilagosságú könyveiből kicsordul néha a líra. Selye Jánosról, a magyarul verselő néhai montreali neves tudósról és Kassay Dezső gégeész-pulmonológus professzorról, a tengerentúli tisztes emlékezőről. Irodalmunk nem sorompóhoz kötött, megható hát e tudósok ragaszkodása Arany János nyelvéhez.

Rövid összefoglalónk a teljesség igénye nélkül, a tévedés jogának fenntartásával íródott.